

3. Павлов В. І. Коучинг та наставництво у підприємницькій діяльності України / В. І. Павлов, О. Ю. Кушнірук // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2012. – № 727. – С. 276-279.
4. Програми наставництва: досвід компаній [Electronic resource]. – Access: <http://pravo-ukraine.org.ua/blogs/hr/practics/4480-programi-nastavnictva-dosvid-kompanij>
5. Брусенко Н. В. Розробка програми менторингу на підприємстві: основні складові / Н. В. Брусенко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 195-202.
6. Іванісов О. В. Впровадження наставництва як інструмента трудової адаптації та формування стандарту підприємства щодо адаптації молодих спеціалістів / О. В. Іванісов, О. Ф. Доровський. // Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст». – 2013. – № 111. – С. 232–238.
7. Schooley C. Drive employee talent development through business mentoring programs / C. Schooley // Forrester research. – 2010. – P. 1-19
8. Markman A. The five types of mentors you need [Electronic resource]. – Access: <http://www.fastcompany.com/3042664/hit-the-ground-running/the-five-types-of-mentors-you-need>
9. Прутула В. І. Системне наставництво: управління корпоративними знаннями та навиками / В. І. Прутула, З. М. Левченко. // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – № 3. – С. 113-118.
10. Mentoring skills [Electronic resource]. – Access: https://www.mindtools.com/pages/article/newCDV_24.htm

Стаття надійшла: 15.10.2015 р.

Рецензент: д.е.н., доц. Горовий Д.А.

УДК 314.18:334.012.46

JEL Classification: L31, O15

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ НЕКОМЕРЦІЙНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЛЮДСЬКОМУ РОЗВИТКУ

Сливка О.А., к.е.н.

Тернопільський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

Анотація. У статті розглянуто основні аспекти діяльності організацій некомерційного сектору економіки у забезпеченні людського розвитку. Результати дослідження отримані на основі аналізу досвіду діяльності неприбуткових організацій в Україні та світі. Розглянуті аспекти основних напрямків діяльності організацій некомерційного сектору у забезпеченні людського розвитку не отримали широкого вивчення. Предметом дослідження є соціально-економічна діяльність неприбуткових організацій у суспільстві щодо підтримки ідей людського розвитку та формування засобів їх забезпечення. Метою статті є аналіз діяльності організацій некомерційного сектору економіки у забезпеченні людського розвитку. Методичними засадами дослідження є системний підхід до вивчення, узагальнення та аналізу сучасних наукових підходів до визначення напрямів діяльності некомерційного сектору економіки у забезпеченні людського розвитку. Для підтвердження теоретичного матеріалу використанні статистичні дані. Забезпечення мети людського розвитку можливе за умови співпраці та вироблення спільних дій влади, бізнесу та громадськості. У цій системі особливе місце займають неприбуткові організації, які усвідомлюючи свою місію у суспільстві мають можливість забезпечити зростання людського потенціалу країни. В процесі дослідження з'ясовано, що неприбуткові організації впливають на людський розвиток, а саме на три виміри, які відображають ключові можливості у забезпеченні людського розвитку: прожити довге і здорове життя (вимір довголіття); набутти, розширювати й оновлювати знання (вимір освіченості); мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя (вимір – матеріальний рівень життя). Здійснений аналіз основних напрямів діяльності організацій некомерційного сектору економіки дає можливість стверджувати, що вони впливають на умови і характер формування людського потенціалу через фінансування гуманітарних витрат, формування інформаційної інфраструктури та активізацію розвитку соціальної сфери тощо.

Ключові слова: людський розвиток, людський потенціал, концепція людського розвитку, некомерційний сектор економіки, діяльність неприбуткових організацій.

ACTIVITIES WAYS OF ORGANIZATIONS AND NON-COMMERCIAL ECONOMY SECTOR IN PROVIDING HUMAN DEVELOPMENT

Oksana Slyvka, PhD in Economics

Ternopil Institute of Interregional Academy of Personnel

Summary. *The article examines the main aspects of non-profit sector organizations activities in providing human development. The research results are obtained in analyzing the experience of non-profit organizations in Ukraine and abroad. The aspects of the main activities of non-profit sector organizations in providing human development are not widely studied. The subject of investigation is the socio-economy activities of non-profit organizations in the society with the support of human development ideas and ways of providing them. The analysis of non-profit sector organizations activities in providing human development is the aim of the article. The systematic approach to the study, generalization and analysis of modern scientific approaches to determining the activities of non-profit economy sector activities in providing human development are the methodological principles of article. The statistics was used to confirm the theoretical material. Ensuring goal of human development is possible if cooperation and development of government, business and the public common activities. In this system, a special place is occupied in non-profit organizations that are aware of their mission in society and have an opportunity to ensure the growth of human potential. The study found that non-profit organizations influence into human development, namely the three dimensions that reflect key capabilities in providing human development: to live a long and healthy life (longevity dimension); to obtain, to expand and to update knowledge (education dimension); to have access to livelihood, to ensure a decent standard of living (measurement - material living standards). The analysis of main activities of nonprofit organizations of economy sector makes it possible to assert that they influence into the conditions and nature of the human potential through humanitarian funding costs, the formation of information infrastructure and the revitalization of the social sphere.*

Keywords: *human development, human potential, the concept of human development, nonprofit, economy sector, the activities of non-profit organizations.*

Постановка проблеми. Пошук шляхів подолання соціально-економічної кризи в Україні вимагає перегляду сучасних концепцій розвитку та обґрунтування ресурсів для їх реалізації. Концепція людського розвитку залишається найкращим здобутком людської цивілізації, в якій враховано всі аспекти суспільного розвитку. Вона зорієнтована на людину, розширення можливостей її життєвого вибору. Для реалізації цієї концепції важливими є участь та взаємодія всіх учасників суспільства – державної влади на всіх рівнях, бізнесу та суспільства. Поступовий розвиток України у напрямку зростання людського потенціалу можливий лише за умови створення механізмів досягнення консенсусу між владою, бізнесом та громадянським суспільством. Успішне проведення необхідних Україні реформ можливе за рахунок повноцінного використання інститутів громадянського суспільства, а саме використання некомерційного сектору в людському розвитку. Сьогодні важко визначити, який вплив він має на формування людського потенціалу, однак кризовий стан економіки України та неспроможність держави фінансувати такі галузі як освіта, культура, охорона здоров'я та інші сприятиме зростанню його ролі у суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. Досліджуючи основні аспекти діяльності некомерційного сектору в забезпеченні людського розвитку було звернено увагу на те, що більшість науковців не приділяли уваги цій проблематиці. Так, аспекти функціонування неприбуткових організацій досліджуються професійними зарубіжними економістами - М. Єгерсом [1], Л. Саламоном [2], юристом – Чуприною Л.М., вітчизняним економістом - Кусик Н.Л. [3], державним управлінцем – Артьомовою Т.І [4]. Проблеми людського розвитку присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених: Грішної О.А. [5], Калачової І.В., Позднякової Л.А., Лібанової Е.М., Власенко Н.С. та інших. Комплексного дослідження напрямів діяльності некомерційного сектору економіки у забезпеченні людського розвитку в Україні не має.

Невирішені складові загальної проблеми. Концепція людського розвитку визначає мету та критерії суспільного розвитку на десятиліття вперед. Забезпечення можливості для розвитку кожної людини має стати основою соціально-економічної політики уряду країни та місцевих органів влади. Однією із умов розвитку громадянського суспільства та благополучної людини є активізація некомерційного сектору економіки. Неприбуткові організації впливають на умови і характер формування людського потенціалу за рахунок фінансування гуманітарних витрат, формування інформаційної інфраструктури, сприяють активізації розвитку людини та її потенціалу у різних сферах діяльності. Подальшої розробки потребують ті аспекти, які пов'язані з оцінкою впливу некомерційного сектору економіки на людський розвиток.

Формулювання цілей статі. Основною метою статті є аналіз діяльності організацій некомерційного сектору економіки у забезпеченні людського розвитку.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення мети людського розвитку можливе за умови співпраці та вироблення спільних дій влади, бізнесу та громадськості. Особливе місце серед суб'єктів, які мають можливість впливати на формування людського потенціалу у суспільстві займають неприбуткові організації. У доповіді Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) «Участь населення» 1993 року було виокремлено чотири сфери активної та ефективної діяльності організацій громадянського суспільства, а саме: боротьба з бідністю; надання кредитів малозабезпеченим; боротьба з дискримінацією за ознакою статі, досягнення гендерної рівноваги; надання людям невідкладної допомоги. Отже, некомерційний сектор економіки поряд із державними інститутами повинен забезпечувати зростання потенціалу людини.

У зарубіжній економічній літературі сформувався два основних напрями теорії неприбуткового сектору: теорія попиту на продукти некомерційного сектору та теорія пропозицій.

Неприбуткові організації виробляють чисті і змішані суспільні блага, клубні блага (для своїх членів), «довірені» блага, merit goods (соціально-значимі блага), relational goods (блага які формуються у процесі взаємодії учасників процесу виробництва).

До теорії попиту, яка пояснює процес створення і розвиток неприбуткових організацій можна віднести теорії ринкових провалів (контрактних провалів) та теорію провалів держави. Так, у визначених умовах, неприбуткові організації користуються більшою довірою ніж держава та бізнес, що є їх конкурентною перевагою. Вони можуть виробляти та надавати послуги та товари, які відносяться до колективних та соціально значимих благ, які представники державного сектору не задовольняють. У цьому випадку роль держави зводиться до підтримки таких організацій.

Теорія соціального (некомерційного) підприємництва, теорія субсидування, теорія контролю стейкхолдерів відносяться до теорії пропозиції виникнення та розвитку некомерційного сектору, яка пояснює його як альтруїзм громадян, які бажають вирішувати соціальні проблеми.

Отже, із теорії попиту, некомерційний сектор заповнює існуючі прогалини, тобто фактично займається тим, що не робить держава та бізнес. Теорія пропозиції фактично формується під впливом суспільства, яке визначає що, де і як краще виробляти колективні блага і соціальні послуги в державному, приватному чи некомерційному секторах. За деяких умов некомерційні організації можуть працювати гірше ніж держава чи бізнес (теорія трьох провалів).

Доктор філософії Оксфордського університету Леон Айриш, стверджує, що існує принаймні п'ять соціально-політичних і три економічних причини, що спонукують до створення в демократичних державах некомерційного сектору і в першу чергу широкого спектру різноманітних асоціацій, установ та фондів, що працюють в інтересах або своїх учасників, або суспільства в цілому [6]. Так, основними причинами виникнення некомерційних організацій є: плюралізм і терпимість народу; невідповідність ринкових механізмів потребам суспільства (наявність ніші суспільного життя, не заповненої державним чи підприємницьким сектором); історичні (національні) традиції, схильність народу до колективізму та вирішення справ за участі багатьох людей; право на свободу слова, зібрань та демонстрацій. Усі вище перелічені причини утворення неприбуткових організацій притаманні Україні.

В Україні некомерційний сектор економіки представлений частиною неприбуткових установ і організацій, які відіграють важливу роль в процесі розвитку ринкових відносин, адже покликані реалізовувати культурні, соціальні, благодійні та інші суспільно важливі цілі. Згідно даних Державної служби статистики України, в 2013 роках у некомерційному секторі економіки працювали наступні суб'єкти господарювання за ЄДРПО: недержавні пенсійні фонди - 74, політичні партії - 19166, громадські організації - 77286, релігійні організації - 25475, профспілки, об'єднання профспілок - 29724, творчі спілки - 298, благодійні організації - 14999, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку - 16213, органи самоорганізації населення - 1503 [7]. У 2014 році ситуація із кількістю неприбуткових організацій майже не змінилася. Так, зменшилась кількість недержавних пенсійних фондів до 72, політичних партій - до 18237, громадських організацій - до 75828, релігійних організацій - до 24957, профспілок, об'єднань профспілок - до 28890, творчих спілок - до 277, об'єднань співвласників багатоквартирного будинку - до 15992, органів самоорганізації населення - до 1503 [8]. Не можна об'єктивно визначити причини такого зменшення, адже статистичні дані були наведені з виключенням тимчасово окупованих територій. У 2014 році кількість благодійних організацій

зросла до 14999 одиниць (приріст становить 993 одиниці) [8]. Це збільшення зумовлене соціально-економічною ситуацією в країні.

За даними місцевих органів юстиції, на кінець 2014р. зареєстровано 61090 центральних органів громадських організацій (з них 701 – із всеукраїнським статусом), громадських спілок – 718, професійних спілок – 4143, об'єднань профспілок – 1130 та благодійних організацій – 9799, з яких 89,9% становили благодійні фонди, 4,8% – благодійні установи та 5,3% – благодійні товариства. Крім того, зареєстровано 251956 структурних утворень політичних партій [9].

Особливостями діяльності некомерційних організацій є усвідомлення їх місії у суспільстві, формування відповідної мети, завдань, напрямів, способів діяльності та заборона на розподіл прибутку (nondistribution-constraint – NDC). Це не означає, що вони не отримують прибутку. Дохід таких організацій використовується на забезпечення основної (статутної) діяльності, пов'язаної з реалізацією місії організації та – у встановлених розмірах – на заробітну плату штатних працівників. Заборона на розподіл прибутку тим самим гарантує, що для найбільш впливових стейкхолдерів організації пріоритетом є сам зміст її діяльності, а не дохід, який можна виручити від продажу вироблених благ [4].

Згідно статистичних даних некомерційний сектор за останні десятиліття є прибутковим. За підрахунками Всесвітнього банку, якщо б глобальний некомерційний сектор економіки став окремою країною, то вона займала б шістнадцяту позицію за величиною валового внутрішнього продукту (ВВП). У США некомерційний сектор у 2012 році складав 878 000 000 000\$, або 50,4% від ВВП [10].

Згідно даних дослідження вчених університету Джона Хопкінса (Johns Hopkins University, США) у 1995-2000 рр. у некомерційному секторі США було задіяно 10,9 млн. осіб, які склали 9,8% економічно активного населення та 44,5 млн. осіб (22% населення), які були волонтерами [11]. В 2010 році у неприбутковому секторі на умовах найму працювало 10,7 млн. осіб, а волонтерством займалося 62,8 млн. осіб (26,3% населення) [12]. Згідно даних Бюро статистики праці США у 2012 році в некомерційному секторі працювало 11,4 млн. осіб економічно активного населення, що складає 10,2% [10].

У більшості країн світу ситуація схожа. Так, у 2012 році в Ізраїлі у некомерційному секторі працювало 12,7% економічно активного населення, з них 1,6% займалися волонтерством, в Австралії – 11,5%, в Нідерландах -11,5%, в Новій Зеландії - 10,6%, в Японії – 10%, в Франції – 8,9%, в Норвегії – 8,2%, в Португалії - 4,4%, в Бразилії - 3,7%, в Киргизії – 2,4%, в Чехії – 2,4%, в Тайланді – 0,9% [13].

В Україні немає даних щодо зайнятості у неприбутковому секторі економіки. Вітчизняна статистика показує лише загальну кількість членів громадських організацій. Так, у 2014 році на обліку в громадських організаціях, було 27 млн. осіб, з них 4,6 млн. (17% від загальної кількості) – члени, що перебували на обліку керівних органів [9].

У 2013 році Україна знаходилась на 83 позиції серед 187 країн у рейтингу Індексу розвитку людського потенціалу, значення якого дорівнювало 0,734 [14]. Такий показник належить до високої категорії людського розвитку. У середньому по Україні індекс регіонального людського розвитку у 2013 році склав 3,77 (25 областей) [15]. У рейтингу за індексом регіонального людського розвитку перше місце посідає Харківська область (4,2097), а 25 місце Житомирська область (3,4996) [15]. Варто відзначити, що збільшення рівня людського потенціалу залежить від багатьох факторів, основним з яких є узгоджена політика державних, регіональних і місцевих органів влади та ефективність їх співпраці із некомерційними організаціями. Отже, варто визнати переваги некомерційного сектору та вважати його чинником, який впливає на забезпечення людського розвитку країни та її окремих регіонів.

Основними напрямками впливу неприбуткових організацій на умови і характер формування людського потенціалу є: фінансування гуманітарних витрат, формування інформаційної інфраструктури та активізація розвитку людини та її потенціалу у різних сферах діяльності.

Некомерційні (неприбуткові) або громадські організації розширили свою діяльність із виникненням нових потреб у суспільстві. Так, основними напрямками діяльності таких структур є наука і освіта, виховання молоді, культура, спорт, екологія, розвиток демократії, правозахисна діяльність, захист прав споживачів та інше. Ефективність діяльності неприбуткових організацій підтверджується статистичними даними. Так, у 2014 р. в Україні громадськими організаціями було реалізовано 5 тис. соціальних проектів та видано 142,3 тис. публікацій, було проведено 349,7 тис. масових заходів. Найбільша питома вага у структурі масових заходів припадала на лекції (зустрічі) – 34,5%, або 120,6 тис. заходів, та з'їзди, конференції, збори – 16,6%, або 58,1 тис. заходів [9].

Ці дані не відображають повну картину діяльності некомерційного сектору економіки. За даними цифрами важко визначити вплив неприбуткових організацій на зростання людського потенціалу країни та її регіонів.

Безперечно більшість програм неприбуткових організацій носить соціальний характер і впливають на формування освітнього потенціалу окремої людини, що відповідає меті людського розвитку. Так, аналізуючи освітні програми зарубіжних та вітчизняних некомерційних організацій, потрібно зазначити їх основне завдання: підвищення базового рівня освіти та кваліфікації учасників програм; допомога в отриманні базового рівня освіти особам, які не мають такої можливості (сироти, знедолені, бідні верстви населення); підвищення якості освіти (більшість програм в освіті передбачають крім навчання учасників у вузькоспеціалізованих тематиках і відповідне матеріальне забезпечення, наприклад обладнання класів); пройшовши освітню програму їх учасники можуть отримати як додатковий дохід, так і бути працевлаштованими в організаціях, які проводили таке навчання; більшість освітніх програм мають партнерський характер, що передбачає залучення органів державної та місцевої влади.

Некомерційний сектор у галузі охорони здоров'я має за мету надання допомоги особам, які її потребують. Більшість неприбуткових організацій з цією метою займаються пошуком коштів на лікування. Але, враховуючи що однією із потреб людини є прожити довге і здорове життя, відповідно це є складовою людського розвитку, то у сфері охорони здоров'я неприбуткові організації виконують наступні завдання: розвиток добровільного медичного страхування, яке повинно забезпечити якісний медичний догляд; фінансування медичних досліджень щодо подолання захворюваності на діабет, рак, серцеві хвороби, СПІД, вірусні захворювання тощо; швидкість надання медичної допомоги; розвиток ресурсного потенціалу у медичних закладах тощо.

Аналіз діяльності некомерційних організацій у системі охорони здоров'я в Україні дає можливість стверджувати, що сьогодні використовується надання фінансової допомоги хворим для лікування, а також надання благодійних внесків на розвиток медичних установ, які є у державній власності.

Багато світових некомерційних організацій працюють у напрямку подолання бідності. Ця діяльність впливає на рівень людського розвитку в країні. Так, основними цілями таких організацій є допомога бідним верствам населення, людям пенсійного віку та батькам одинакам. Серед основних напрямів їх діяльності виділимо: організація безплатних пунктів харчування; підтримка безробітних у пошуках роботи, надання робочого місця; правова підтримка осіб; медичних догляд за людьми похилого віку; надання тимчасового житла тощо.

Окремо виділимо організації некомерційного сектору, які займаються захистом свобод та прав громадян. Довідник українських організацій, які діють на захист прав людини та громадських інтересів надає їх перелік. Переважно такі організації працюють у трьох напрямках: захист прав людини в конкретних випадках, громадські розслідування фактів порушень прав людини державними органами; поширення інформації про права людини, правове виховання; аналіз стану з правами людини. Зауважимо, що такі некомерційні організації захищають вибір людини та забезпечують захист її прав, свобод.

Некомерційні організації для здійснення програм, які підвищують рівень людського розвитку існують за рахунок благодійних внесків. Сьогодні в Україні поширена діяльність пов'язана із волонтерством, яка розширила рамки фінансування багатьох соціальних проєктів. Наповнення неприбуткових організацій відбувається за кошти громадян, закордонних інститутів, членських внесків, державного фінансування. Згідно статистичних даних, для діяльності громадських організацій у 2014р. з різних джерел було отримано 4,1 млрд. грн. У структурі надходжень благодійні внески становили 1,9 млрд. грн., або 45,7% від загальної суми коштів для фінансування діяльності громадських організацій; від господарської діяльності товариств, підприємств, створених громадськими організаціями для виконання їх мети та напрямів діяльності – 510,9 млн.грн., або 12,5%; від членських внесків – 454,6 млн.грн., або 11,1%.; інші надходження становили – 24 % [9].

Висновок. В результаті проведеного дослідження було визначено перспективи діяльності некомерційних організацій у сприянні людському розвитку. Неприбуткові організації впливають на людський розвиток, а саме на три виміри, які відображають ключові можливості у забезпеченні людського розвитку: прожити довге і здорове життя (вимір довголіття); набути, розширювати й оновлювати знання (вимір освіченості); мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя (вимір – матеріальний рівень життя). Так, за допомогою некомерційних організацій можливе ефективне

використання ресурсів та можливостей суспільного вибору. Неприбуткові організації мають можливість впливати на рівень та якість освіти, охорону здоров'я, дохід населення через високу зайнятість у даному секторі економіки, а також формувати нові пріоритети суспільства та його ціннісні установки на майбутнє. Наприклад, релігійні, культурні, освітні громадські організації поширюють у суспільстві ідеї справедливості, гуманності, доброзичливості, благодійності і сприяють розширенню можливостей для отримання освіти та власного розвитку людини. З іншого боку, некомерційні організації є фактором стимулювання соціальних інновацій, який примножує соціальний капітал і підвищує рівень довіри у суспільстві.

Перелік посилань:

1. Jegers M. *Managerial economics of Non-profit organizations* Jegers M. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/NON%20PROFIT%20ORGANIZATION%20Managerial%20Economics%20of%20NonProfit%20Organizations%20\(Routledge%20Studies%20in%20th.PDF](http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/NON%20PROFIT%20ORGANIZATION%20Managerial%20Economics%20of%20NonProfit%20Organizations%20(Routledge%20Studies%20in%20th.PDF)
2. Lester M. Wojciech Sokolowski, and Regina List. *Global Civil Society: An Overview* / Lester M. Salamon, S. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://admf.com/jhu/pdfs/Books/BOOK_GCS_2003.pdf
3. Кусик Н.Л. «Третий сектор» социально-экономической системы как особый общественный институт социального воспроизводства / Кусик Н.Л. [Електронний ресурс]. / Н.Л. Кусик. – Режим доступу <http://eprints.kname.edu.ua/5939/1/157->
4. Артёмова Т.І. Некомерційна сфера економіки як середовище становлення інститутів розвитку: світовий досвід і реалії України / Артёмова Т.І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Acer/Downloads/viep_2014_2014_2%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Acer/Downloads/viep_2014_2014_2%20(1).pdf)
5. Грішнова О. А. Людський розвиток: навч. посіб. / О. А. Грішнова – К. КНЕУ, 2006. – 308 с.
6. Леон И. Айриш. Некоммерческий сектор. Экономическая деятельность некоммерческих организаций [Електронний ресурс]. / Леон И. Айриш. . – Режим доступу: www.charity.org.ua
7. Статистичний збірник Україна у цифрах 2013 / За редакцією О. Г. Осауленка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
8. Статистичний збірник Україна у цифрах 2014 / За редакцією О. Г. Осауленка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
9. Діяльність громадських об'єднань в Україні у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. The National Council of Nonprofits <https://www.councilofnonprofits.org/> [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.councilofnonprofits.org/
11. Данные Центра изучения гражданского общества при институте политических исследований Джона Хопкинса – Center For Civil Society Studies at The John's Hopkins Institute for Policy Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2011/10/Comparative-Data_2004_FINAL.pdf
12. Salamon L.M., Sokolowski S.W., Geller S.L. *Holding the Fort: Nonprofit Employment During a Decade of Turmoil* / *Nonprofit Economic Data Bulletin*. Jan. 2012. №39. / Johns Hopkins University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2012/01/NED_National_2012.pdf
13. Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski, Megan A. Haddock, and Helen S. Tice, *The State of Global Civil Society and Volunteering: Latest findings from the implementation of the UN Nonprofit Handbook*. Working Paper No. 49. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ccss.jhu.edu/wp-content/uploads/downloads/2013/04/JHU_Global-Civil-Society-Volunteering_FINAL_3.2013.pdf
14. Доклад о человеческом развитии 2014. Обеспечение устойчивого прогресса человечества: уменьшение уязвимости и формирование жизнестойкости. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2014/07/24/83-187-.html>
15. Интегральный индекс регионального людского развития, 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.idss.org.ua/awards.html>

Стаття надійшла: 12.10.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Бабич Д.В.

